

Jerzy Długosz

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Wydział Humanistyczny

Wybrane środki diagnozowania i doskonalenia kultury bezpieczeństwa publicznego

Diagnosing and improving public security culture

Streszczenie

W poniższym artykule podejmę próbę opisanie stosowanych obecnie form diagnozowania bezpieczeństwa publicznego oraz działających – jak też możliwych do wprowadzenia form doskonalenia tegoż diagnozowania w zakresie kultury bezpieczeństwa publicznego. Samo bezpieczeństwo w swej podstawowej formie jest jedną z podstawowych potrzeb człowieka, dlatego też jego poziom powinien podlegać ciągłej ocenie, a pojawiające się nowe możliwości udoskonalania jego badania winny być, w przypadku potwierdzenia ich skuteczności, wprowadzane w życie. Praktyka ta wpłynęłaby z pewnością na podniesienie poziomu bezpieczeństwa w społeczeństwie.

Słowa kluczowe: kultura bezpieczeństwa, bezpieczeństwo publiczne, diagnozowanie, doskonalenie

Abstract

In the article, I will attempt to describe currently used forms of diagnosing public security as well as the functioning and the possible forms of improving this diagnosis in the field of public security culture. Security in its basic form is one of the fundamental human needs, and

therefore its level should be constantly assessed. New opportunities to improve research in this scope should be implemented if their effectiveness is confirmed. Such a practice would certainly improve the level of security in society.

Keywords: security culture, public security, diagnosis, improvement

Wprowadzenie

Na temat bezpieczeństwa napisano już bardzo wiele. Było ono przedmiotem książek, rozpraw oraz tysięcy artykułów. Czy jednak ilość tych wszystkich publikacji realnie wpływa na faktyczny stan bezpieczeństwa? Codziennie zalewani jesteśmy falą informacji o tym, że w jakiejś części świata, kraju czy też w danym obszarze życia społecznego ta podstawowa potrzeba człowieka została naruszona. Nierzadko pierwsze strony gazet, mówiąc kolokwialnie, „krzyczą o tym, że nasze bezpieczeństwo jest zagrożone”. Państwa oraz działające w ich strukturach instytucje odpowiedzialne za bezpieczeństwo zdają się z jednej strony panować nad całokształtem sytuacji, lecz nasza świadomość jako jednostki społecznej niepokojąco „bombardowana” jest informacjami, że taki stan rzeczy nie do końca odpowiada rzeczywistości. Jaki jest więc faktyczny stan bezpieczeństwa? Czy jako mieszkańcy danego województwa, powiatu, miasta czy mniejszej miejscowości czujemy się bezpiecznie w miejscu naszego zamieszkania? Co sami robimy w tym zakresie, aby tam, gdzie dostrzegamy niepokojące zjawiska przeciwdziałać temu w taki sposób, by zostały one zneutralizowane. Do jakich narzędzi mamy dostęp, by przeciwdziałać tym zjawiskom i w realny sposób poprawiać bezpieczeństwo? Na niektóre z tych pytań postaram się odpowiedzieć w tym artykule. Zanim jednak przejdziemy do dalszych rozważań dotyczących tej problematyki, ważne jest zdefiniowanie tego, czym jest kultura bezpieczeństwa oraz bezpieczeństwo publiczne.

W tzw. „szumie informacyjnym”, dotyczącym mnogości publikacji dotyczących kultury bezpieczeństwa należy wrócić do źródła i zdefiniować ją, cytując niekwestionowany autorytet oraz promotora badań w tej dziedzinie mówiąc, że: „kultura bezpieczeństwa danego podmiotu – to w dużym uproszczeniu – jego sposób myślenia o bezpieczeństwie

i odczuwania bezpieczeństwa, a także sposoby osiągnięcia bezpieczeństwa”¹. Aby następnie za autorem powyższej definicji rozwinąć ją i określić kulturę bezpieczeństwa jako: „(...) wzór podstawowych założeń, wartości, norm, reguł, symboli i przekonań, wpływających na sposób postrzegania wyzwań, szans i (lub) zagrożeń, a także sposobów odczuwania bezpieczeństwa i myślenia o nim... oraz związanych z tym sposobów zachowania i działania (współdziałania) podmiotów (osób, grup społecznych, instytucji i organizacji, społeczności i społeczeństw), w różny sposób przez te podmioty «wyuczonych» i wyartykułowanych w procesach szeroko rozumianej edukacji, w tym również w naturalnych procesach wewnętrznej integracji i zewnętrznej adaptacji oraz w innych procesach organizacyjnych (...), a także w procesie umacniania szeroko (nie tylko militarnie) rozumianej obronności (...), służących w miarę harmonijnemu rozwojowi tych podmiotów i osiągnięciu przez nie najszerzej rozumianego bezpieczeństwa, z pożytkiem dla siebie, ale i otoczenia”².

Natomiast samo bezpieczeństwo publiczne definiujemy jako: „ogół warunków i instytucji chroniących obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustrój i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego, głównie w stanach nadzwyczajnych”³.

Aby diagnozować zjawiska niekorzystnie dla bezpieczeństwa publicznego, należy je odpowiednio wcześniej rozpoznawać. Zasada ta była znana już od tysięcy lat – a stan bezpieczeństwa publicznego w specyficzny sposób można porównać do stanu wojny, gdzie my jako społeczeństwo jesteśmy jedną armią, natomiast armią wroga są wszelkie negatywne zjawiska społeczne. Znakomity chiński strateg wojenny Sun Tzu w swym wiekopomnym dziele pt. *Sztuka wojny* pisał: „Kto zna wroga i zna siebie, temu nic nie grozi choćby w stu bitwach”. W *Sztuce wojny* można znaleźć około 40 par kategorii analizujących siłę i gotowość wroga do walki, np. bogactwo i siła, porządek społeczny i jego brak, jedność i rozdrobnienie, itp. Przed bitewna analiza dotyczyła przede wszystkim liczebności wroga, jego siły, dyscypliny i kompetencji dowództwa. Według Sun Tzu wymagane też było określenie stanu gotowości według następujących par – kategorii: głodni – syści, zmęczeni – wypoczęci, itd. Przed walką Sun Tzu zalecał także rozpoznanie terenu

¹ M. Cieślarczyk, *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Siedlce 2006, s. 210.

² Tamże.

³ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/bezpieczenstwo-publiczne;3876790.html>.

bitwy, zajęcie dogodnych pozycji i w ten sposób uzyskanie przewagi⁴. Można posunąć się do stwierdzenia, że wskazówki te zostają niezienne od lat – wystarczy tylko przy odrobinie wyobraźni jedno słowo zastąpić innymi bardziej pasującymi do realiów współczesnego świata np. rozpoznanie terenu bitwy – porównać do sytuacji społecznej, ekonomicznej, itp. danej dzielnicy miasta. Takie podejście do omawianego tematu może pozwolić na doskonalenie już stosowanych środków diagnozy bezpieczeństwa publicznego i wprowadzanie nowych, które rokować będą swoją skuteczność.

Środki diagnozowania i doskonalenia kultury bezpieczeństwa publicznego

Społecznie najbardziej rozpoznawalną instytucją odpowiedzialną za bezpieczeństwo publiczne wewnątrz państwa jest Policja. Na tej więc formacji w dużej mierze chciałbym skupić swoje rozważania dotyczące omawianego tematu. W związku z tym, że żyjemy w wieku Internetu i cyfryzacji, Policja wychodząc naprzeciw temu wyzwaniu, podejmuje szereg przedsięwzięć, których założeniem jest lepszy dostęp społeczeństwa do tej formacji, a tym samym sprawniejsze zapobieganie i reagowanie na zjawiska mające wpływ na bezpieczeństwo publiczne. Trudno omówić w jednym artykule całe spektrum podejmowanych przez Policję działań, dlatego też poniżej przedstawię najważniejsze z inicjatyw realizowanych obecnie w naszym kraju na rzecz diagnozowania i doskonalenia kultury bezpieczeństwa publicznego.

Krajowa Mapa Zagrożeń Bezpieczeństwa (KMZB)

Jako autor niniejszego artykułu podzielam wstępne założenia twórców tego internetowego narzędzia, że poczucie bezpieczeństwa należy do podstawowych potrzeb każdego człowieka i ma decydujący wpływ na funkcjonowanie każdej społeczności. Dlatego ważnym jest stworzenie narzędzi, które pozwolą na rzetelne i czytelne zidentyfikowanie i przedstawienie, w tym społecznościom lokalnym, skali i rodzaju zagrożeń oraz instytucji współodpowiedzialnych za zapewnienie bezpie-

⁴ http://www.mojeopinie.pl/koncepcje_militarne_w_dziale_sun_tzu_i_sztuka_wojny__i,3,1231777880

czeństwa i porządku publicznego. Identyfikacja ta nie może przebiegać bez uwzględnienia oczekiwań społecznych. Takim narzędziem jest funkcjonująca w sieci mapa zagrożeń bezpieczeństwa. Mapę zagrożeń należy traktować jako istotny element procesu zarządzania bezpieczeństwem publicznym, realizowanym w partnerstwie międzyinstytucjonalnym i społecznym. Jak wskazuje dotychczasowe doświadczenie, przyczynia się ona sprawnie do optymalnej alokacji zasobów sprzętowo-kadrowych służb, w szczególności do podejmowania decyzji co do tworzenia komisariatów i posterunków Policji.

Krajowa mapa zagrożeń bezpieczeństwa opiera się o informacje skatalogowane w trzech płaszczyznach:

- informacje gromadzone w policyjnych systemach informatycznych;
- informacje pozyskiwane od społeczeństwa w trakcie:
 - bezpośrednich kontaktów z obywatelami, z przedstawicielami samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych itp.;
 - w trakcie realizowanych debat społecznych poświęconych bezpieczeństwu publicznemu;
- informacje pozyskiwane od obywateli (internautów) z wykorzystaniem platformy wymiany informacji.

Informacje prezentowane na mapach uwzględniają zarówno wybrane kategorie przestępstw i wykroczeń, jak i zagrożenia, które w subiektywnym odczuciu mieszkańców negatywnie wpływają na ich poczucie bezpieczeństwa⁵.

Stworzenie „Krajowej mapy zagrożeń bezpieczeństwa w Polsce” (KMZB) było priorytetem zarówno Policji, jak i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Zgodnie z poleceniem sekretarza stanu w MSWiA Jarosława Zielińskiego opracowano ogólnodostępną aplikację umożliwiającą społeczeństwu wskazywanie obszarów zagrożeń i miejsc ich występowania. Działania prowadzące do stworzenia KMZB rozpoczęto na początku 2016 roku i prowadzono je wielotorowo. Opracowane w Biurze Prewencji KGP założenia zostały przedstawione podczas 11.990 zorganizowanych w całym kraju konsultacji społecznych. Wzięło w nich udział 217.775 osób. Na podstawie uzyskanych informacji stworzono katalog 25 zagrożeń, które w istotny sposób wpływają na poczucie bezpieczeństwa. Równocześnie prace nad przygotowaniem narzędzia informatycznego prowadziło Biuro Łączności i Informatyki

⁵ Źródło KGP.

KGP, a także Główny Urząd Geodezji i Kartografii, który od strony wizualnej dopracował mapę. Istotną dla obywateli cechą aplikacji była możliwość anonimowego nanoszenia na internetową mapę informacji o zagrożeniach, a następnie obserwacji zmiany statusu zgłoszenia, co było sygnałem o zainteresowaniu Policji daną sprawą. W celu ujednoczenia zasad postępowania policjantów w przypadku naniesienia przez obywatela na mapę informacji o zagrożeniu, opracowano w KGP wzór Karty weryfikacji oraz założenia organizacyjne dotyczące sposobu weryfikacji zgłoszeń. Na poziomie KWP oraz KPP i KMP wyznaczono koordynatorów odpowiedzialnych za funkcjonowanie KMZB⁶.

Aplikację przed wprowadzeniem jej na terenie całego kraju sprawdzono w trzech garnizonach. Start pilotażu poprzedziła kampania informacyjna z udziałem mediów, władz lokalnych oraz społeczeństwa. Funkcjonowanie KMZB sprawdzono w garnizonach: pomorskim, podlaskim i stołecznym w okresie od 1 lipca do 2 września 2016 r. Jak wynika z danych statystycznych przedstawionych przez Komendę Główną Policji w okresie jej sprawdzania odnotowano następujące dane:

- liczba sesji – 108.176;
- użytkownicy – 67.696;
- odsłony – 149.232;
- zgłoszenia – 9.073 (KSP – 2.545, KWP w Białymstoku – 3.151, KWP w Gdańsku – 3.377);
- liczba wyświetleń mapy – 9.156.

Wszystkie zaproponowane kwalifikacje zagrożeń zostały wykorzystane przez internautów przynajmniej jeden raz. Wśród kwalifikacji zagrożeń najczęściej wybierano:

- spożywanie alkoholu w miejscach niedozwolonych – 3.265;
- przekraczanie dozwolonej prędkości – 1.780;
- nieprawidłowe parkowanie – 1.276.

Aplikacja mobilna „Moja komenda”

Szczególną rolę w zapewnianiu bezpieczeństwa przez Policję odgrywa Dzielnicowy. To policjant, który ma najbliższy kontakt z mieszkańcami i najlepiej zna charakterystykę podległego mu rejonu. Jego służba ma bardzo duży wpływ na realizowane przez Policję zadania

⁶ Tamże.

z zakresu rozpoznawania zjawisk patologicznych i kryminalnych, jak też podejmowanie działań profilaktycznych. Wielu dzielnicowych w środowiskach lokalnych odgrywa rolę niekwestionowanych liderów działań w zakresie bezpieczeństwa, których zaangażowania i poświęcenia w te działania nie sposób przecenić. W dobie rozwiniętej łączności internetowej, gdzie prawie każdy obywatel posiada telefon z możliwością korzystania z Internetu, utworzono mobilną aplikację o nazwie „Moja Komenda”. Aplikacja ta została przygotowana przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Policję w ramach programu „Dzielnicowy bliżej nas”. Jest to aplikacja bezpłatna opracowana na urządzenia mobilne bazujące na systemach operacyjnych Android oraz iOS.

Aplikacja, po jej zainstalowaniu, może pracować w trybie offline, jednak jej pełne funkcjonalności są widoczne przy zapewnieniu dostępu do sieci Internet. Baza danych zawiera informacje o wszystkich obiektach policyjnych dostępnych dla interesantów, a także dane kontaktowe ponad 8 tysięcy dzielnicowych z terenu kraju. Baza danych, poprzez sieć redaktorów lokalnych, aktualizowana jest w systemie ciągłym, w związku z czym zaleca się zapewnienie okresowego dostępu do sieci Internet, podczas którego następuje automatyczna aktualizacja informacji. W celu ograniczenia transmisji danych aktualizowane są wyłącznie dane, które uległy modyfikacji. W przypadku dłuższej przerwy w użytkowaniu aplikacji, po jej uruchomieniu może wystąpić kilkusekundowa zwłoka związana z aktualizacją danych. Jest to narzędzie, które zapewnia każdemu użytkownikowi szybki dostęp do informacji o adresach i numerach telefonów obiektów policyjnych oraz kontakt ze wszystkimi dzielnicowymi na terenie kraju. Aplikacja została przygotowana z myślą o osobach, które kontaktują się z Policją w sytuacjach innych, niż te bezpośrednio zagrażające życiu lub zdrowiu. Jest to bardzo istotna informacja, ponieważ w nagłych przypadkach należy korzystać z numerów alarmowych 112 lub 997. Aplikacja została wyposażona w dwa tryby wyszukiwania informacji o jednostkach Policji, jak i dzielnicowych. Po włączeniu usług lokalizacyjnych w telefonie aplikacja sama odnajdzie najbliższy policyjny obiekt, wskaże trasę dojścia lub dojazdu. „Moja Komenda” umożliwi również wyszukanie po nazwie jednostki, ulicy lub kodzie pocztowym oraz podgląd siedziby jednostki w trybie „Street view”. Dane nawigacyjne oraz „Street view” aktualizowane są przez operatorów zewnętrznych. Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Policji zależało przy jej tworzeniu, aby funkcjonariusze byli bliżej nas, dlatego aplikacja posiada również funk-

cję wyszukiwania „policjantów pierwszego kontaktu”, czyli dzielnicowych. Jak już wspomniano dzielnicowi to policjanci utrzymujący bezpośredni kontakt ze społecznościami lokalnymi swoich rejonów, rozpoznający ich potrzeby i oczekiwania w zakresie szeroko pojmowanego bezpieczeństwa, zarówno indywidualnego, jak i publicznego. Dzielnicowi diagnozują wspólnie z mieszkańcami lokalne problemy, ustalają ich przyczyny i pomagają w poszukiwaniu skutecznych sposobów ich rozwiązania. Inicjując i organizując niezbędne działania, angażują do tego zarówno instytucje publiczne, w tym samorządowe, placówki oświatowe, organizacje pozarządowe, jak i społeczności lokalne. Dzielnicowi to policjanci, do których można zwrócić się o pomoc w granicach kompetencji Policji lub przekazać informacje dotyczące bezpieczeństwa. Wystarczy, że osoba korzystająca z aplikacji wprowadzi miejscowość, nazwę ulicy i numer posesji, a aplikacja wyszuka dzielnicowego, który dba o ten rejon. Dzielnicowych można wyszukiwać także po ich imionach i nazwiskach. Dla ułatwienia obsługi, w przypadku małych miejscowości, wystarczy wpisać samą nazwę miejscowości. Dzięki aplikacji można odnaleźć najbliższą jednostkę Policji, sprawdzić jak nazywa się dzielnicowy, uzyskać pełne dane teleadresowe i połączyć się z nim jednym kliknięciem, jak też wysłać wiadomość e-mail. Warto podkreślić, iż w Policji dla ułatwienia, wprowadzono zasadę stałego numeru telefonu komórkowego oraz adresu email, który jest „przypisany” do określonego rejonu służbowego, nawet w sytuacji zmiany personalnej na stanowisku dzielnicowego, dane te nie ulegają zmianie. Dzielnicowi nie pełnią służby całodobowo, stąd też w sytuacji kiedy dzielnicowy nie odbiera służbowego telefonu komórkowego, aplikacja jednym kliknięciem „przekieruje” interesanta do dyżurnego jednostki, w której dany dzielnicowy pełni służbę. Interesant uzyska w takim przypadku od dyżurnego informację dotyczącą dostępności dzielnicowych. Podany adres mailowy ułatwia interesantom kontakt z dzielnicowym, ale nie służy do składania formalnych zawiadomień o przestępstwie, wykroczeniu, petycji, wniosków ani skarg w rozumieniu przepisów. Informacje zawarte w aplikacji są stale udoskonalane i aktualizowane⁷.

Jak zaznaczają twórcy aplikacji opinia osób z niej korzystających jest dla nich bardzo istotna, dlatego też jeżeli ktoś znajdzie w niej błąd lub po prostu chce podzielić się swoim zdaniem na temat „Mojej Ko-

⁷ Źródło KGP.

mendy” proszony jest o kontakt pod podany adres mailowy: rzecznik@mswia.gov.pl. Dodatkową jej zaletą jest również to, że zapewnia bezpośredni dostęp do portali internetowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Policji, jak i mediów społecznościowych.

Kampania „Bezpieczny senior”

Inną formą działań Policji, które mają wpływ na diagnozowanie i doskonalenie kultury bezpieczeństwa publicznego są różnego rodzaju akcje i kampanie profilaktyczne. Profilaktyka społeczna jest powiązana z wychowaniem i socjalizacją, dotyczy zapobiegania patologiom społecznym i zachowaniom kryminogennym. Profilaktyka społeczna zajmuje się przyczynami zachowań niebezpiecznych i problemowych, opisuje przejawy nieprawidłowości behawioralnych oraz szuka skutecznych sposobów by im zapobiegać⁸. Główne cele profilaktyki społecznej to: „(...) rozpowszechnianie prawdziwych informacji o zjawiskach i zachowaniach problemowych i niebezpiecznych, kształtowanie umiejętności interpersonalnych, empatii, dyscypliny wewnętrznej, wyrabianie pozytywnych stylów życia, rozwijanie pozytywnych relacji z grupami społecznymi i kształtowanie umiejętności odpowiedzialności za grupę, umożliwienie wczesnego rozpoznawania i diagnozowania zagrożeń oraz rozwijania skutecznych strategii przeciwdziałania”⁹. Dla funkcjonariuszy zapewnienie bezpieczeństwa osobom starszym to bardzo ważna płaszczyzna działań. Właśnie z myślą o tej grupie społecznej przygotowano kampanię społeczną pod nazwą „Bezpieczny Senior”, która realizowana jest na terenie garnizonu mazowieckiego od marca 2012. Funkcjonariusze podczas swych wystąpień przekazują uczestnikom spotkania, jak wiele niebezpieczeństw zagraża osobom starszym ze strony nieuczciwych przestępców. Przypominają obecnym na spotkaniach przykłady działania oszustów realizowanych metodą na tzw. „wnuczka” lub „policjanta”, podając że postępowanie przestępców może polegać na tym, iż sprawca dzwoni do ofiary i podaje się za jej wnuczka lub członka rodziny twierdząc, iż miał np. wypadek i potrzebne mu są pieniądze na

⁸ K. Kmieciak-Jusięga, *Profilaktyka zintegrowana wyzwaniem dla społeczeństwa*, [w:] K. Kmieciak-Jusięga, E. Laurman-Jarząbek (red.), *Profilaktyka społeczna, kontekst teoretyczny i dobre praktyki*, Kraków 2016, s. 9.

⁹ Tamże, s. 11.

pokrycie szkód nieszczęśliwego zdarzenia. Następnie po odbiór pieniędzy zgłasza się nieznana ofierze osoba, która podaje się za znajomego wnuczka i informuje, że nie mógł on stawić się osobiście po pieniądze. W związku z powyższym prosi o przekazanie gotówki jemu. Na ofiary przestępcy wybierają zazwyczaj osoby starsze, mieszkające samotnie. Nieświadomi oszustwa pokrzywdzeni przekazują pieniądze przestępcom, tracąc niejednokrotnie wszystkie oszczędności. Uczestniczących w wykładzie uwrażliwia się, aby w takich przypadkach, gdy spotkają się z sytuacją, że otrzymają telefon od osoby podającej się za wnuczka, członka rodziny lub policjanta z prośbą o pieniądze, należy bezwzględnie zweryfikować prawdziwość tej sytuacji. Wystarczy wykonać telefon zwrotny, bądź skonsultować się w takiej sprawie z najbliższą rodziną lub najzwyczajniej poprosić wnuczka, aby osobiście odebrał pieniądze. O każdym takim przypadku należy również niezwłocznie powiadomić najbliższą jednostkę policji pod numerami alarmowymi 997 lub 112. Ponadto obecnym przekazywane są informacje na temat innych przestępstw, które dotyczą osób w okresie „jesieni życia”. Chodzi tu m.in. o przestępstwa znęcania się nad członkami rodziny.

Podsumowanie

Kształtowanie właściwego poziomu kultury bezpieczeństwa publicznego spoczywa na wyspecjalizowanych w strukturach państwa odpowiednich instytucjach. Jak wspomniano wcześniej najbardziej rozpoznawalną społecznie instytucją odpowiedzialną za bezpieczeństwo publiczne wewnątrz państwa jest Policja. To na niej w głównej mierze spoczywa obowiązek podejmowania wszelkich inicjatyw, zapewniających to bezpieczeństwo. Wymienione powyżej narzędzia zarówno internetowe, jak i interpersonalne w ocenie autora spełniają swoje funkcje. Służą one „(...) rozpoznawaniu wyzwań, wykorzystywaniu szans i przeciwdziałaniu zagrożeniom, istotnym z punktu widzenia założonych celów, w tym również względnie harmonijnego rozwoju w różnych sferach życia indywidualnego i społecznego, przy uwzględnieniu bezpieczeństwa własnego, ale także innych podmiotów w bliższym i dalszym otoczeniu...”¹⁰. Dotychczasowe kierunki działań oraz utrzymanie ich na odpowiednim poziomie powinny sprzyjać doskonaleniu diagnozowania

¹⁰ M. Cieślarczyk, *Kultura Bezpieczeństwa i Obronności*, Siedlce 2006, s. 211.

i doskonalenia systemu bezpieczeństwa publicznego, a w nim kultury bezpieczeństwa podmiotów fizycznych i prawnych. Niemniej jednak równoległe z powyższymi przedsięwzięciami warto rozwijać działania służące diagnozowaniu i doskonaleniu kultury bezpieczeństwa obywateli, zaczynając od domu i przedszkola, poprzez szkoły i uczelnie a kończąc na uniwersytetach trzeciego wieku.

Bibliografia

- Cieślarczyk M., *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Siedlce 2006.
- Filipek A., *Poziom i charakter kultury bezpieczeństwa młodzieży akademickiej*, Siedlce 2008.
- Jakubczak R., *Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP*, Podręcznik dla studentek i studentów, Warszawa 2004.
- Leszczyński M., *Bezpieczeństwo społeczne Polaków wobec wyzwań XXI wieku*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011.
- Minkina M., Kubiak M. (red.), *Współczesne bezpieczeństwo społeczne*, Wydawnictwo UPH, Siedlce 2013.
- Kmieciak-Jusięga K., *Profilaktyka zintegrowana wyzwaniem dla społeczeństwa*, Kraków 2016

Netografia

- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/bezpieczenstwo-publiczne;3876790.html> [dostęp 11.06.2018]
- http://www.mojeopinie.pl/koncepcje_militarne_w_dziale_sun_tzu_i_sztuka_wojny__i,3,1231777880 [dostęp 11.06.2018]
- <http://www.policja.pl/pol/mapa-zagrozen-bezpiecze/33880,dok.html> [dostęp 11.06.2018]

Mgr Jerzy Długosz – Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, doktorant Wydziału Humanistycznego.